

משרד החינוך
המנהל הפדגוגי
שירות פסיכולוגי ייעוצי
אגף תכניות סיוע ומניעה

חשיפת חוזר מנכ"ל כישורי חיים תשע"א/4(ב)

דמות הבוגר/ת הרצויה – אדם במיטבו

אדם אוטונומי, השואף לממש את נטיותיו ויכולותיו ולהשיג את מטרותיו

בעל/ת השקפת עולם ערכית- מוסרית המכוונת את האדם למציאת משמעות

בעל/ת תחושת השתייכות, יכולת ליצור קשרים בין אישיים ולפעול למען הזולת

בעל/ת מודעות עצמית והנעה פנימית

בעל/ת יכולת מסוגלות וגמישות בהתמודדות עם שינויים

בעל/ת כישורים לניהול עצמי: אקטיביות, יכולת הבעה, ניהול ו-ויסות רגשות, שליטה עצמית, מנהיגות, בחירה מתוך שיקול דעת

בעל/ת כישורים לרכישת ידע, לארגונו, ליצירת ידע, בעל/ת חשיבה ביקורתית

תמצית החוזר

■ הגדרת דרכי יישום תוכנית "כישורי חיים" בבית הספר ברמת: תלמידים, צוות חינוכי, בעלי תפקידים, הורים.

■ הגדרת תוכנית "כישורי חיים" כתוכנית מערכתית:

- בהובלת מנהל/ת בית הספר
- בהדרכת יועצ/ת בית הספר ובעלי תפקידים מהצוות החינוכי
- בשיתוף רכז חינוך חברתי
- בשיתוף רכז שכבה
- בהנחיית המחנכים/ת בכיתות
- בליווי מקצועי של המפקח/ת על הייעוץ ומדריכי שפ"י
- בבקרת הפיקוח הכולל ומטה המשרד

■ החוזר מגדיר את תהליכי העבודה המאפשרים יישום מיטבי של התוכנית:

איך?

כמה?

מה?

מה בתכנית?

רציונאל התכנית

▪ תוכנית כישורי חיים היא יישום סטנדרט 3 מתוך הסטנדרטים של תרבות ואקלים ביה"ס. בבית הספר קיימת תכנית לימודים חינוכית חברתית ספיראלית ללמידה רגשית וללמידה חברתית, המשולבת בכל תחומי העשייה הבית-ספרית ברמת הכיתה, השכבה ובית הספר

▪ תוכנית "כישורי חיים" מיישמת את תפיסת הפסיכולוגיה החיובית: סיוע לתלמידים בפיתוח כישורים ומיומנויות להתמודדות במצבי חיים שונים וחיזוק כוחותיהם מתוך מטרה לקדם את רווחתם הנפשית, יכולותיהם ללמוד, ליצור ולהסתגל למציאויות מגוונות.

מטרות תוכנית כישורי חיים

ברמת המערכת

- הקניית כישורים לניהול דיאלוג משמעותי וקשר מכבד בין השותפים בצוות החינוכי, התלמידים וההורים
- פיתוח תחושת שייכות של מורים ותלמידים לבית ספרם
- חיזוק ההקשבה ההתעניינות ההבנה האכפתיות בין באי בית הספר

ברמת הפרט

- חיזוק תחושת מסוגלות להתנהלות מיטבית בשגרת החיים
- פיתוח כישורים להתמודדות פעילה עם בעיות החיים בהווה, לקראת אורח חיים בריא ומשמעותי בעתיד
- פיתוח היכולת לבחור בחירות ערכיות ומצפוניות
- פיתוח כישורים להתמודדות עם תופעות שליליות בחברה
- חיזוק המסוגלות להתמודדות במצבי לחץ, פיתוי, חירום ומשבר.

פיתוח יכולות בקרב תלמידים

דימוי עצמי
חיובי

תחושת
ערך
ומשמעות

יכולת
לזוויסות
רגשי
ולניהול
עצמי

חוסן
והתמודדות
במצבי
שגרה
ומשבר

הכישורים והמיומנויות המפותחים בתוכנית

בקשת עזרה ומתן
עזרה

תכנון זמן

חלימה

תכנון עתיד רצוי

תקשורת בין אישית

אמפתיה

אסרטיביות

פתרון בעיות

פתרון קונפליקטים

קבלת החלטות

חשיבה חיובית

מודעות עצמית

זיהוי, הבעה, וניהול
רגשות

שליטה עצמית

העיקרון המנחה בבחירת תכני התוכנית

■ שמירה על איזון בין מענה לצרכים ההתפתחותיים של התלמידים לאורך שנות הלימוד, לבין מענה לצרכים העולים בחיי התלמידים במציאויות החיים המגוונות.

■ בכל שנה מחדש נבחן את התאמת התכנים:

- לצורכי התלמידים
- לאירועים המתרחשים בכתה, בבית הספר, בארץ או בעולם
- ליעדי המשרד ולתוכניות הלאומיות המופעלות בבית הספר
- לשילוב עם תוכניות החינוך החברתי ועם מקצועות הלימוד
- לממצאי אבחונים כגון: אבחון אח"מ ומיצ"ב

הנושאים בתוכנית

חרם
חברתי

מיניות
בריאה

אובדן

חרום

אלכוהול

מעברים

סמים

זהות
מינית

סובלנות
ומניעת
גזענות

ניהול
שעות
פנאי

דימוי
עצמי
וגופני
חיובי

שמירה
על גופי

בריונות

התנהלות
מיטבית
ברשת

פרידות

מניעת
פגיעה
מינית

אלימות

התנהלות
במסיבה

חברות

כמה בתכנית?

תדירות השיעורים

- כיתות א-ט: 1 ש"ש קבועה במערכת השעות של התלמיד
- כיתות י-יב: שעת חינוך אחת לשבוע שילוב תכנים של מנהל ח"ן ושפ"י
- חדר מורים לומד: 3 מפגשי למידה בכל שנה המשלבים התנסות סדנאית ולמידה תיאורטית, לכלל הצוות החינוכי.
- צוותים חינוכיים: אחת לחודש לפחות, מפגש מורים בצוותים שכבתיים, בקבוצות קטנות בהדרכת יועצ/ת בית הספר.

איך בתכנית?

אופן התנהלות התוכנית

ברמת המערכת

- תחילת שנה – תכנון שנתי של הנושאים שיועברו בכיתות, פעילויות שכבתיות ובית ספריות, סדנאות לצוות, להורים ולתלמידים
- "צוות מוביל" בית ספרי שותף לתכנון ולמעקב אחר יישום תוכנית כישורי חיים (חברי הצוות: מנהל/ת, יועצת, רכז/ת שכבה, רכז/ת חינוך חברתי, מחנך/ת, מורה מקצועי/ת, פסיכולוג/ית, כל גורם מקצועי שביה"ס יבחר ומדריך שפ"י (במידה וישנו)).

אופן התנהלות התוכנית

ברמת המורים

- מחנכת/יועצת מעבירות את התוכנית בכיתות
- ליווי והדרכה קבועים של המחנכות והצוות החינוכי ע"י יועצת בית הספר
- עבודה קבוצתית סדנאית עם המורים כשלב מקדים לעיבוד הנושאים עם התלמידים בכיתה
- סיוע למורים להיעזר בהתנסויותיהם ובלמידה מתוך חוויותיהם לצורך הנחיית כישורי חיים
- הקניית ידע למורים בנושאי התוכנית ובשלבי ההתפתחות של התלמידים בגילאים השונים
- הקניית כלים למורים לניהול שיח בלתי מתוכנן המתפתח מתוך התכנים העולים בכיתה
- הקניית כלים למורים לאיתור תלמידים הזקוקים לשיחה ולהתערבות פרטנית

אופן התנהלות התוכנית

ברמת התלמיד/ה

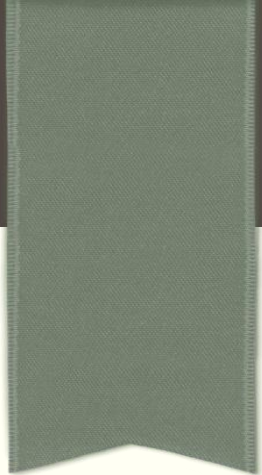
- מזמנת לתלמיד מפגש בין אישי בסביבה מוגנת המאפשרת פתיחות וביטוי חופשי ללא שיפוטיות
- מאפשרת שימוש במגוון כלים ושיטות כדי לאפשר לכל תלמיד/ה ביטוי בדרך המתאימה לו
- מאפשרת המשך שיח פרטני בין התלמיד/ה לגורמים מהצוות החינוכי בהתאם לצורך

בקרה על יישום התוכנית

- פעם בשנה תבחן בקרת התקן את הקצאת השעות ליישום התכנית "כישורי חיים" לכל כיתה
- פעמיים בשנה מנהלי/ות בתי הספר יקיימו בקרה פנים-בית-ספרית וידווחו למפקח/ת הכולל ולמפקח/ת על הייעוץ על ביצוע התכנית בכיתות, על הפעילויות המערכתיות, ועל ביצוע הדרכת הצוות החינוכי
- פעם בשנה יועצי/ות בתי הספר בשיתוף מנהלי/ות בתי הספר ימלאו סקר כישורי חיים אינטרנטי מטעם שפ"י
- בבתי ספר שמתקיימת בהם התערבות מערכתית לקידום אקלים מיטבי (אח"ם), מדריכי האח"ם ידווחו על יישום התכנית בדיווח התקופתי על ההתערבות בבית"ס בהם עובדים
- פגישת משוב והערכה מעצבת של צוות מוביל אקלים מיטבי או צוות מוביל חינוך באמצע השנה במטרה לבחון את תהליכי העבודה

תכנית "כישורי חיים" מהווה חלק בלתי נפרד
מההתערבות המערכתית רבת השותפים לקידום
אקלים חינוכי מיטבי לחיזוק השיח הרגשי - חברתי -
ערכי בבית הספר

שנזכה לצמוח ולהצמיח

מתוך החוזר... מנהל בית הספר

מנהל/ת בית הספר הוא האחראי/ת על יישום שעות הליבה בבית ספרו/ה ועל ביצוע יעדי המשרד. על כן מתפקידו/ה לאפשר את התנאים המפורטים להלן ליישום מיטבי של התכנית "כישורי חיים":

- הקצאת שעה קבועה לכישורי חיים במערכת שעות הלימודים
- הקצאת מסגרות להדרכת המורים לצורך הכנתם להנחייה תכנית באופן קבוע
- הקצאת מסגרות לשיח בין אנשי החינוך העוסקים בחינוך ערכי חברתי ורגשי בבית הספר (יועץ, פסיכולוג, רכז חינוך חברתי, רכז שכבה, מחנך וכו') לשם הרחבת השותפויות בתכנון ובהפעלה של תכניות הלימוד השונות
- מעקב ובקרה אחר יישום התכנית.

מתוך החוזר... מנהל בית הספר

משימות ליישום התכנית בראשית השנה

- תכנון מסגרות הדרכה למורים להעברת התכנית
- הובלת מפגש צוות מוביל אקלים לגיבוש תכנית העבודה השנתית ב"כישורי חיים"
- הובלת הצוות החינוכי בקביעת שני יעדי תפוקה לשנת הלימודים
- הובלת הצוות החינוכי בבניית כלי למעקב פנים-בית-ספרי ליעדי התפוקה

מתוך החוזר... מנהל בית הספר

משימות ליישום התכנית במהלך השנה

- מעקב אחר קיום שיעור כישורי חיים פעם בשבוע בכל כיתה
- כניסה לשיעור כישורי חיים לצפייה ולמעקב
- מעקב אחר הדוח החודשי של המחנכים על ביצוע התכנית בכיתתם
- הגשת שני דוחות על ביצוע התכנית לפיקוח הכולל באמצע השנה ובסופה
- מילוי סקר אינטרנטי אודות ביצוע התכנית "כישורי חיים" בשיתוף עם יועץ/ת בית הספר
- הובלת 3 מפגשי הדרכה לכל הצוות החינוכי בהנחיית יועץ/ת בית הספר
- הובלת מפגשי הדרכה של קבוצות מחנכים ומורים מקצועיים, אחת ל-3 שבועות, ומעקב אחר ביצועם על ידי היועץ/ת
- הובלת מפגשי "כישורי חיים" להורים בפורומים של הנהגות הורים, כלל ההורים, הורים-תלמידים
- עידוד קיומו של יום שיא אחד לשנה ב"כישורי חיים"
- נוכחות במפגשי הדרכת "כישורי חיים" לכלל המורים בהנחיית יועץ/ת בית הספר

מתוך החוזר... המפקח הכולל

המפקח/ת הכולל/ת הוא הגורם האחראי לפיקוח על יישום מדיניות המשרד בבתי הספר ועל כן גם על היישום של התכנית "כישורי חיים".

משימות ליישום התכנית

- מעקב ובקרה אחר הפעלת שעת כישורי חיים בכל כיתות בית הספר
- מעקב ובקרה אחר הפעלתה של התכנית "כישורי חיים"
- מעקב ובקרה אחר מתן הדרכה וליווי להפעלת התכנית.

מתוך החוזר... המפקחת על היועצות

מתפקידו של המפקח על היועצים לתווך את המדיניות ואת הדרישות של המשרד באשר ליישום התכנית ולספק ליועצים ולבתי הספר מקורות לליווי ולהדרכה כדי להטמיע את התכנית באופן מיטבי.

משימות ליישום התכנית:

- ייעוץ למנהל/ת בית הספר באשר להיבטים המערכתיים בהתארגנות להפעלת התכנית
- ייעוץ ליועץ/ת בית הספר באשר לבניית התכנית השנתית "כישורי חיים"
- מתן אישור לתכנים נבחרים במסגרת התכנית השנתית

מתוך החוזר... יועצת בית הספר

בראשית השנה

- ליווי מנהל/ת בית הספר בתכנון מסגרות להדרכת המורים בהעברת התכנית
- ליווי הצוות החינוכי בגיבוש תכנית העבודה הבית-ספרית בכישורי חיים
- בחירת שני יעדי תפוקה שנתיים יחד עם הצוות החינוכי
- בנייה של כלי למעקב אחר יישום יעדי התפוקה יחד עם הצוות החינוכי
- ליווי של המחנכות בגיבוש תכניות "כישורי חיים" הכיתתיות
- הגשת מתווה להדרכת המורים השנתית בכישורי חיים למנהל בית הספר ולמפקח על הייעוץ.

מתוך החוזר... יועצת בית הספר

במהלך השנה

- הנחיה של לפחות שלושה מפגשי הדרכה בשנה "בכישורי חיים" לכלל הצוות החינוכי "חדר מורים לומד"
- הנחיית מפגשי הדרכה לקבוצות של מחנכים ומורים מקצועיים אחת לשלושה שבועות, בהתאם למסגרות ההדרכה שנקבעו בתחילת השנה
- ליווי פרטני של מחנכי הכיתות בהתאם לסוגיות המתעוררות בהנחיית התכנית, כניסה לשיעור כישורי חיים לשם ליווי המחנכים והדרכתם
- שותפות בתכנון ובהובלה של מפגש הנהגת ההורים/ כלל ההורים/ הורים-תלמידים בכישורי חיים
- שותפות בתכנון יום שיא בכישורי חיים
- הגשת דוח דיווח על ביצוע מתווה הדרכת המורים בכישורי חיים למנהל בית הספר ולמפקח על הייעוץ

מתוך החוזר... רכז/ת השכבה

- השתתפות במפגש צוות המוביל אקלים מיטבי לגיבוש תכנית העבודה השנתית בכישורי חיים
- השתתפות ותמיכה במפגשי כישורי חיים למחנכי השכבה בהנחיית היועץ/ת
- השתתפות בתכנון, בהובלה ובהפעלה של מפגשי הורים, ימי שיא ופעילויות "כישורי חיים" היזומות על ידי בית הספר.

מתוך החוזר... מחנכ/ת הכיתה

- הנחיית שיעור כישורי חיים לתלמידי כיתה
- בניית חוזה לעבודה עם התלמידים בכישורי חיים הכולל התייחסות לחשיבות של מתן ביטוי אישי לכל תלמיד ליצירת תנאים של סובלנות, קבלה וחוסר שיפוטיות
- הנחיית התלמידים בכתיבת רפלקציה אישית על מעורבותם בתכנית (ראו בנספח 5)
- נוכחות במפגשי ההדרכה של היועץ/ת
- קיום שיחות אישיות ובקבוצות קטנות (בשעות הפרטניות) בנושאים נבחרים מתוך התכנית "כישורי חיים" ובנושאים העונים על צרכים העולים בכיתה
- ייזום מפגשי היועצות פרטניים עם יועץ/ת בית הספר או עם הפסיכולוג/ית והשתתפות בהם
- הנחיית ערבי הורים והורים-תלמידים בנושא "כישורי חיים"
- הגשת דוח על ביצוע התכנית למנהל/ת בית הספר פעמיים בשנה (ראו בנספח 9).

מתוך החוזר... רכז/ת חינוך חברתי

- השתתפות במפגש צוות חשיבה המגבש את תכנית העבודה השנתית ב"כישורי חיים"
- השתתפות בחשיבה סביב התכנית "כישורי חיים" הכיתתית יחד עם המחנך/ת ועם היועץ/ת
- השתתפות בחשיבה ובתכנון של תכנית ההדרכה של המורים על ידי היועץ/ת
- השתתפות בחשיבה ובבנייה של מפגשי הורים, ימי שיא ופעילויות חברתיות המפתחות כישורי חיים בבית הספר.

סטנדרטים לאקלים מיטבי

ברמת תלמידים

בסביבה מתוקשבת
ורב תרבותית

ברמת הצוות

סטנדרט 1:
מוגנות

סטנדרט 2:
תקשורת בין-
אישית בין
באי המוסד
החינוכי

סטנדרט 3:
כישורי חיים

סטנדרט 4:
אקלים
למידה
פסיכו-
פדגוגיה

סטנדרט 5:
מענה לבעלי
צרכים
מיוחדים

סטנדרט 6:
יחסי גומלין
עם ההורים
והקהילה

סטנדרט 7:
טיפול
הסביבה
הפיזית